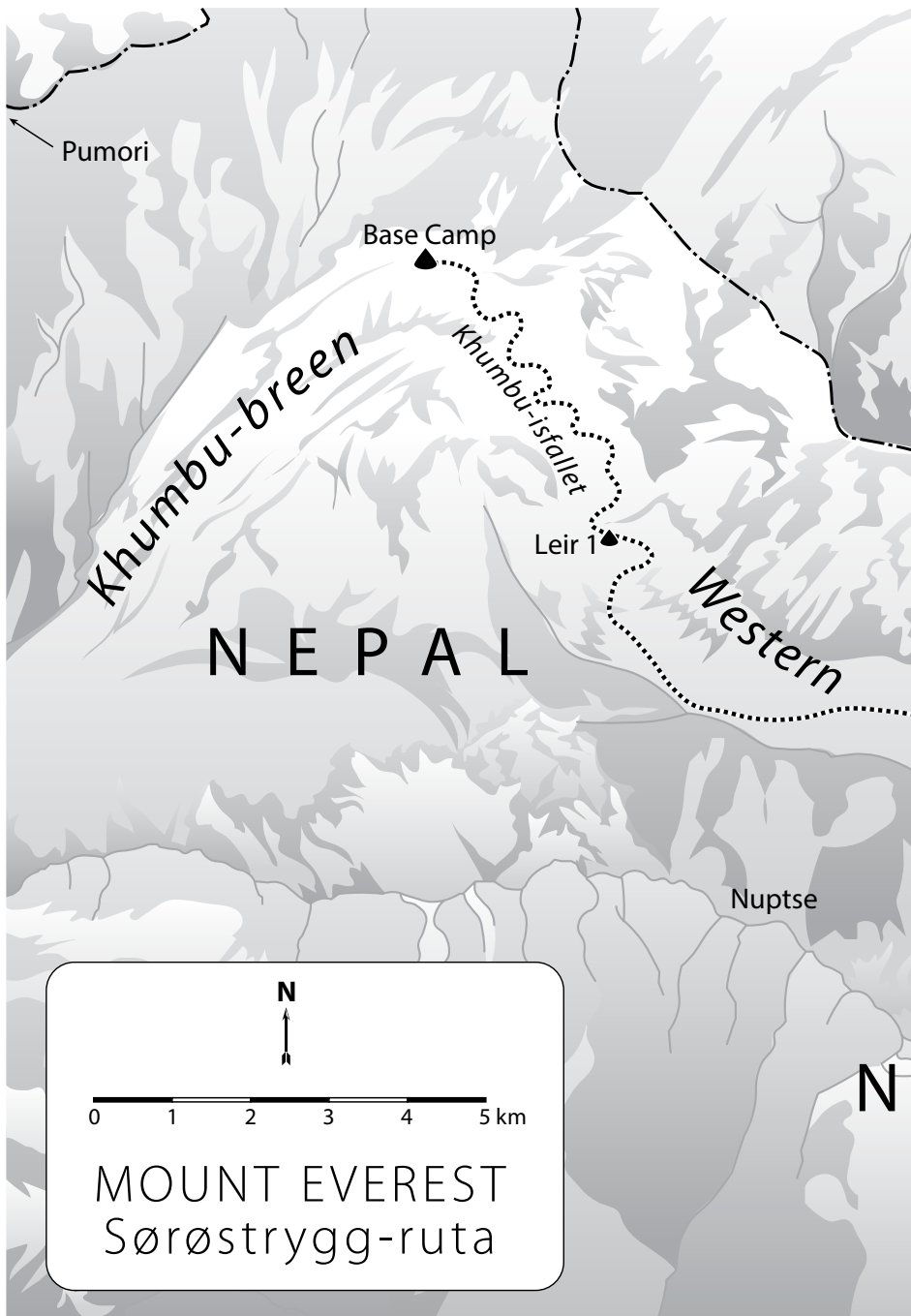

Jon Krakauer

I TYNN LUFT

TRAGEDIEN PÅ EVEREST

OVERSATT AV BØRGE LUND

N

0 1 2 3 4 5 km

MOUNT EVEREST
Sørøstrygg-ruta

Nordskaret

K I N A

Nordveggen

Nordøstryggen

Vestryggen

Mount Everest

Sørvest-
veggen

Sørøst-
ryggen

Sør-
toppen

Balkongen

Leir 2

Cwm

Kangshung-
veggen

Sørskaret

Det gule
båndet

Leir 4

Geneve-
kammen

Leir 3

Lhotse-
veggen

Lhotse

E P A L

Innledning

I mars 1996 sendte magasinet Outside meg til Nepal for å delta i og skrive om en guidet bestigning av Mount Everest. Jeg dro dit som en av åtte betalende deltakere i en ekspedisjon ledet av en kjent guide fra New Zealand ved navn Rob Hall. Den 10. mai sto jeg på toppen av fjellet, men toppdagen fikk et katastrofalt utfall.

Blant mine fem ekspedisjonskamerater som nådde toppen, døde fire, inkludert Hall, da det uten forvarsel blåste opp til storm mens vi fortsatt var høyt på fjellet i nærheten av toppen. Før jeg var nede i Base Camp igjen, hadde ni klatrere fra fire ekspedisjoner omkommet, og ytterligere tre liv skulle gå tapt før måneden var over.

Jeg var svært ute av meg på grunn av det som skjedde, og artikkelen var tung å skrive. Allikevel leverte jeg et manus til Outside fem uker etter at jeg kom hjem fra Nepal, og den kom på trykk i septemberutgaven av magasinet. Etter det prøvde jeg å få Everest ut av hodet og komme meg videre i livet, men det viste seg å være umulig. I en dis av vanskelige følelser fortsatte jeg å prøve å få klarhet i det som hadde skjedd der oppe, og jeg klarte ikke å slutte å gruble over omstendighetene rundt dødsfallene til ekspedisjonskameratene mine.

Artikkelen i Outside var så korrekt som det var mulig å få den under omstendighetene, men jeg hadde en nådeløs leveringsfrist, rekkefølgen av hendelsene hadde vært frustrerende innfløkt, og hukommelsen til de overlevende var stygt forvrent av utmattelse, oksygenmangel og sjokk. På ett tidspunkt i forarbeidet ba jeg tre andre personer fortelle om en hendelse

vi alle fire hadde vært vitne til høyt oppe på fjellet, og på vesentlige punkter kunne ingen av oss enes om verken tidspunktet, hva som hadde blitt sagt, eller engang hvem som hadde vært til stede. Før det hadde gått mange dagene etter at Outside-artikkelen sto på trykk, oppdaget jeg feil i skildringen av enkelte detaljer. Det dreide seg for det meste om mindre uregelmessigheter av den typen som uunngåelig sniker seg inn i journalistikk bundet av tidsfrister, men én av tabbene mine var på ingen måte liten og gikk forferdelig hardt ut over et av ofrenes venner og familie.

Nesten like bekymringsfullt som faktafeilene i artikkelen var alt materialet som nødvendigvis måtte utelates på grunn av plassmangel. Redaktør Mark Bryant og utgiver Larry Burke hadde gitt meg usedvanlig stor spalteplass til å fortelle historien: Artikkelen som sto på trykk, var på 17 000 ord – fire–fem ganger så lang som en vanlig magasinartikkel. Allikevel følte jeg at den var altfor forkortet til å yte tragedien rettferdighet. Everestbestigningen var en forferdelig rystende opplevelse, og jeg hadde et desperat behov for gi en uttømmende skildring av hendelsene uten å måtte begrense meg til et visst antall spalte­millimeter. Resultatet er denne boka.

Researcharbeidet ble vanskeliggjort av at menneskesinnet er uhyre upålitelig i store høyder. For å unngå å basere meg altfor mye på mine egne inntrykk har jeg gjort svært omfattende intervjuer med de fleste hovedpersonene flere ganger. Der det har vært mulig, har jeg også sjekket detaljene mot radiologgene som ble ført av personellet i Base Camp, der folk var klarere i hodet. Lesere som kjenner Outside-artikkelen, vil muligens legge merke til enkelte uoverensstemmelser mellom magasinartikkelen og boka (først og fremst tidspunkter); disse revisjonene er gjort på grunn av nye opplysninger som er kommet til etter at magasinet gikk i trykken.

Flere forfattere og redaktører jeg har stor respekt for, har anbefalt meg ikke å skrive boka så raskt som jeg har gjort; de har bedt meg innstendig om å vente to–tre år for å få litt avstand til ekspedisjonen og få satt den i perspektiv. Dette var fornuftige råd, men jeg endte opp med ikke å følge dem – først og fremst fordi hendelsene på fjellet åt meg opp innenfra. Jeg trodde at det å skrive boka ville hjelpe meg til å få Everest ut av hodet.

Slik gikk det selvfølgelig ikke. For øvrig er jeg enig i at det ofte går ut over leserne når en forfatter bruker skrivingen som katarsis, slik jeg har gjort her. Allikevel hadde jeg et håp at noe godt ville komme ut av å legge

sjela bar så tett innpå ulykken, mens det fortsatt stormet rundt meg. Jeg ville at beretningen skulle preges av en rå, hensynsløs ærlighet som sto i fare for å bli borte etter hvert som tida gikk og skrekken falmet.

Noen av de samme personene som advarte meg mot å skrive for tidlig, hadde også frarådet meg å gi meg i kast med Everest i utgangspunktet. Det var mange, mange gode grunner til å la være, men et forsøk på å bestige Everest er i sitt vesen en irrasjonell handling – lidenskapens seier over fornuften. Enhver som på alvor vurderer det, er nærmest per definisjon uimottakelig for rasjonelle argumenter.

Sannheten er at jeg visste bedre, men dro til Everest allikevel. Dermed ble jeg delaktig i at gode mennesker mistet livet, og det er noe som trolig kommer til å tyngje samvittigheten min i lang tid framover.

Jon Krakauer

Seattle, November 1996

1. TOPPEN AV EVEREST

10. mai 1996 • 8848 moh.

Det kunne nesten virke som om det var dratt et bånd rundt den øvre delen av disse majestetiske fjellene som intet menneske kan passere. Sannheten er selvfølgelig at det lave atmosfæriske trykket i høyder på over 7500 meter har så alvorlig innvirkning på menneskekroppen at virkelig vanskelig klatring er umulig og konsekvensene av selv en mild storm kan være dødelige, at ingenting annet enn de mest perfekte vær- og snøforhold gir den minste sjanse for å lykkes, og at ingen selv kan velge dagen for den siste klatreetappen ...

Nei, det er slett ikke merkelig at Everest ikke lot seg kve på de første få forsøkene; det ville faktisk vært vært svært overraskende og ikke så lite trist hvis det hadde gjort det, for slik er det ikke med store fjell. Kanskje var vi blitt en smule arrogante med våre fine nye teknikker med stegjern og gummisåler i en tidsalder preget av lettvinnt mekanisk erobring. Vi hadde glemt at fjellet sitter med trumfkortet, at det bevilger oss seier først når det selv er rede. Hvorfor skulle fjellklatring ellers være så dypt fascinerende?

Eric Shipton i 1938
Upon That Mountain

Jeg sto bredbeint på toppen av verden, med den ene foten i Kina og den andre i Nepal, og satte en skulder mot vinden mens jeg fjernet isen fra oksygenmasken og stirret ut over det endeløse tibetanske høylandet. Sløvt og uengasjert registrerte jeg at det var et fantastisk syn som bredte seg ut foran meg. Jeg hadde fantasert om dette øyeblikket, og følelsesutladningen det skulle bringe med seg, i mange måneder. Men nå som jeg endelig sto her, klarte jeg ikke engang å samle nok energi til å bry meg.

Det var midt på dagen den 10. mai 1996. Jeg hadde ikke sovet på 57 timer. Den eneste maten jeg hadde klart å presse i meg i løpet av de

foregående tre dagene, var en bolle med nudelsuppe og en håndfull med sjokoladeovertrukne peanøtter. Ukevis med voldsom hoste hadde revet av brusken på to ribbein, og det gjorde ekstremt vondt å puste. 8848 meter opp i troposfæren fikk jeg så lite oksygen til hjernen at jeg hadde mental kapasitet som et tilbakestående barn. Under disse omstendighetene maktet jeg ikke å føle særlig annet enn kulde og utmattelse.

Jeg hadde nådd toppen noen få minutter etter Anatoli Boukreev, en russisk guide som jobbet for en amerikansk kommersiell ekspedisjon, og rett før Andy Harris, som var guide på det New Zealand-baserte teamet jeg tilhørte. Boukreev kjente jeg bare så vidt, men Harris hadde jeg lært å kjenne og like godt i løpet av de seks foregående ukene. Jeg tok fire kjappe bilder av Harris og Boukreev mens de poserte på toppen, og så snudde jeg og begynte å gå ned. Alt i alt hadde jeg tilbrakt mindre enn fem minutter på verdens tak.

Et øyeblikk etter stoppet jeg for å ta et nytt bilde, denne gangen nedover sørøstryggen, der vi hadde kommet opp. Idet jeg rettet linsen mot et par klatrere som nærmet seg toppen, la jeg merke til noe som hadde unnsloppet oppmerksomheten min fram til da. I sør, der himmelen hadde vært helt klar bare en time tidligere, lå det nå et teppe av skyer over Pumori, Ama Dablam og de andre mindre toppene som omga Everest.

Senere – da seks personer var blitt funnet døde, da en leteaksjon etter to andre var blitt oppgitt, da kirurgene hadde amputert høyrehånden til min ekspedisjonskamerat Beck Weathers på grunn av koldbrann – var det flere som spurte: Hvorfor tok ikke klatrerne høyt oppe på fjellet hensyn til tegnene på at været ble dårligere? Hva fikk profesjonelle Himalaya-veteraner til å fortsette bestigningen og føre en gjeng med relativt erfarne amatører – som hver hadde betalt så mye som 65 000 dollar for å bli ført trygt opp på Everest – inn i en åpenbar dødsfelle?

Ingen kan uttale seg på vegne av lederne for de to guidede ekspedisjonene det gjaldt, for begge mennene er døde. Men jeg kan skrive under på at jeg ikke så noe i løpet av formiddagen den 10. mai som antydte at det var i ferd med å blåse opp til en livsfarlig storm. Sløvet som jeg var av oksygenmangel, syntes jeg at skyene som drev opp den storslåtte islagte

dalen kjent som Western Cwm*, virket godlynte, pjuskete og ubetydelige. Der de glinset i den skarpe formiddagssola, var det lite som skilte dem fra de harmløse konveksjonsskydottene som steg opp fra dalen nesten hver ettermiddag.

Da jeg begynte på nedstigningen, var jeg svært engstelig, men det var ikke på grunn av været: Jeg hadde sjekket måleren på oksygenflasken, og det viste seg at den var nesten tom. Jeg måtte komme meg ned, og det raskt.

Den øverste delen av Everests sørøstrygg er en tynn, tungt hellende egg som bukker seg 400 meter mellom hovedtoppen og en sekundærtopp kjent som Sørtoppen. Å ta seg over den hakkete ryggen byr ikke på noen store tekniske vanskeligheter, men den ligger skrekkelig utsatt til. Etter et kvarters krabbing langs randen av en 2000 meter dyp avgrunn var jeg ved det beryktede Hillary Step, en bratt renne midt på eggen som krever en viss teknisk manøvrering. Jeg sikret meg til et fast tau og gjorde meg klar til å rappellere over kanten, men ble møtt av et foruroligende syn. Ti meter under meg sto mer enn et titall mennesker i kø under veggen. Tre klatrere var allerede i gang med å dra seg opp tauet jeg skulle ned. Det eneste jeg kunne gjøre, var å koble meg løs fra det felles sikringstauet og ta et steg til siden.

Trafikkorken besto av klatrere fra tre ekspedisjoner: teamet jeg tilhørte, som besto av betalende deltakere ledet av den sagnomsuste newzealandske guiden Rob Hall; en annen guidet gruppe ledet av amerikaneren Scott Fischer; og en ikke-kommersiell taiwansk ekspedisjon. Mens jeg sto og ventet nervøst, bakset flokken seg opp Hillary Step én etter én i sneglefart, slik man gjør i høyder over 8000 meter.

Harris, som hadde forlatt toppen like etter meg, dukket snart opp bak meg. For å spare det lille jeg hadde igjen av oksygen i flasken min, ba jeg ham om å stikke hånden ned i ryggsekken min og skru igjen ventilen. De neste ti minuttene følte jeg meg overraskende bra. Hodet klarnet. Jeg følte

* Dalen fikk navnet Western Cwm, som uttales *kuum*, av George Leigh Mallory, som så den for første gang under rekognoseringsekspedisjonen til Everest i 1921 fra Lho La, et høyt fjellpass på grensa mellom Nepal og Tibet. *Cwm* er et walisisk ord for dal eller botn. (På norsk kalles Western Cwm også iblant Vestbotnen eller Stillhetens dal.)

meg faktisk mindre sliten enn jeg hadde gjort med gassen skrudd på. Så fikk jeg plutselig kvelningsfølelser. Synet ble uklart, og det gikk rundt for meg. Jeg var på nippet til å svime av.

Sløvet som han var av oksygenmangelen, hadde Harris ved en feiltakelse skrudd ventilen helt opp istedenfor å skru den igjen, og nå var flasken tom. Jeg hadde nettopp sløst bort det siste oksygenet mitt uten å komme meg noe sted. Det lå en ny oksygenflaske og ventet på meg på Sørtoppen 75 meter lenger ned, men for å komme dit måtte jeg ta meg ned noe av det mest utsatte terrenget på hele ruta uten hjelp av ekstra oksygen.

Og først måtte jeg vente på at trafikkorken skulle løse seg opp. Jeg tok av meg den nå ubrukelige masken, plantet isøksa i fjellets frose hud og satte meg på huk på kanten. Jeg utvekslet banale gratulasjoner med klatrerne som gikk forbi på rekke og rad, men på innsiden kjente jeg panikken stige: «Skynd dere, skynd dere», tryglet jeg i mitt stille sinn. «Mens dere somler, mister jeg millioner av hjerneceller!»

Mesteparten av den passerende flokken tilhørte Fischers gruppe, men mot slutten av toget kom to av mine ekspedisjonskamerater, Rob Hall og Yasuko Namba. Den sjenerte og innesluttete, 47 år gamle Namba var 40 minutter unna å bli den eldste kvinnen til å nå det høyeste punktet på hvert kontinent, de såkalte Seven Summits. Hun veide bare 41 kilo, men bak de spurveaktige proporsjonene skjulte det seg en formidabel viljestyrke; i forbløffende grad var det den intense besluttsomheten som hadde drevet henne oppover fjellet.

Etter dem igjen kom Doug Hansen, nok et medlem av ekspedisjonen vår, opp over Hillary Step. Doug var en postfunksjonær fra en forstad til Seattle som hadde blitt min nærmeste venn på fjellet. «Toppen er i boks!» ropte jeg for å overdøve vinden og prøvde å høres muntrere ut enn jeg følte meg. Bak oksygenmasken mumlet Doug utmattet et eller annet som jeg ikke klarte å oppfatte, ga meg et veikt håndtrykk og fortsatte å traske oppover.

Helt bakerst i køen kom Scott Fischer, som jeg kjente så vidt fra Seattle, der vi begge bodde. Fischer var viden kjent for sin styrke og utholdenhet – i 1994 hadde han besteget Everest uten medbrakt oksygen – så jeg var overrasket over hvor sakte han bevegde seg, og hvor utkjørt han virket da han trakk til side masken for å hilse. «Heisann!» gispet han påtatt muntert.

Da jeg spurte hvordan han hadde det, insisterte Fischer på at han følte seg bra: «Jeg er bare litt tung i kroppen i dag av en eller annen grunn. Ikke noe å bry seg om.» Nå som Hillary Step endelig var ryddet for folk, koblet jeg meg inn på det oransje tauet, svingte meg raskt rundt Fischer der han sto og støttet seg tungt på isøksa, og rappellerte over kanten.

Klokka var over tre da jeg var nede på Sørtoppen. Strimer av tåke hadde begynt å bukte seg over den 8516 meter høye nabotoppen Lhotse og nærmet seg Everests topppyramide. Været så ikke lenger like lovende ut. Jeg grep den nye oksygenflasken, satte på regulatoren og skyndte meg ned i skyen som var i ferd med å forme seg. Bare øyeblikk etter at jeg forlot Sørtoppen, begynte det å snø lett, og plutselig gikk sikten til helvete.

Drøye hundre høydemeter over meg, der toppen fortsatt lå badet i tindrende sol under en skyfri koboltblå himmel, somlet kameratene mine med å pakke ut flagg og knipse bilder for å forevige sin ankomst til planetens høyeste punkt, og kastet bort verdifull tid. Ingen av dem ante hvilke forferdelige prøvelser som sto foran dem. Ingen ante at før denne lange dagen var over, skulle hvert eneste minutt telle.